

ДО

ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНАТА И ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН

„ДОКТОР“ НА КОНСТАНТИН БЕЛЕВ

Уважаеми членове на научното жури,

Със заповед номер 2515 от 12.11.2019 г. на зам. Ректора на НИД проф. д-р Валентин Гочев съм назначена за член на научното жури на конкурса за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. Право, специалност „гражданско и семейно право“ на Константин Стойчев Белев – задочен докторант в катедра „Частноправни науки“ в УНСС.

Константин Стойчев Белев е зачислен със заповед номер 1020 от 23.04.2014 г. на Ректора на УНСС проф. д.и.н. Стати Статев за задочен докторант по научна специалност 3.6. Право, „Гражданско и семейно право“ в катедра „Частноправни науки“ на ЮФ на УНСС със срок на обучение 4 години през периода 18.03.2014 – 18.03.2018 г., с научен ръководител доц. д -р Мирослав Димитров.

Дисертацията е в обем на 318 стр. Цитираната литература се състои от 90 автора на български език и 21 автора на руски и английски езици. В структурно отношение работата е разпределена в увод и пет глави, в които изложението е разделено на параграфи, а параграфите на точки. Всяка глава завършва и изводи или заключение.

Не бих искала да пропусна и автореферата, който, макар да не е част от съчинението, доуточнява някои съществени елементи на дисертацията и сам по себе си има важен информационен и анализиращ ефект, доколкото доразвива и допълва увода на дисертацията.

В увода се обосновава актуалността на темата, целите на научното изследване, конкретните задачи, изложени в глави, обсегът на изследването, използваните методи.

В глава първа е направена обща характеристика на договора за извършване на услуга (ДИУ). Авторът започва изложението с историческото развитие, в което са изброени документалните извори и научни съчинения, посветени на ДИУ. Проследено е възникването и развитието на договора през отделните исторически епохи, като изследването се връща назад във времето от преди римското право – 18 век преди Христа. Разбира се, голяма част от информацията авторът черпи от съчинението на Румен Чолов „Възникване на договора за наем на работа в Римското право“ и по-точно от неговия автореферат, но изложението е написано много увлекателно и създава една добра прелюдия към днешното разбиране за договора за извършване на услуга. Заслужава внимание задълбоченият анализ на некума, предшественика на договора за наем на работа в римското право.

Историческата разходка преминава през договорите за извършване на работа според българското обичайно право, спира се на отменените редакции на законите, които имат отношение към ДИУ и преди всичко на договора за наем на работа според Закона за задълженията и договорите от 1892 г., за да стигне накрая до съвременното действащо право. Пълнотата на изследването се проявява в разглеждането на всички отменени и действащи нормативни акове (закони и подзаконови актове), в които се среща думата „услуга“. Тук са обхванати туристическите, педагогическите, транспортните и дори административните услуги. Не е пропусната и правната уредба на ДИУ според правото на ЕС. Споменават се директивите, които съдържат понятието „услуга“, като са изброени всички директиви, в които фигурира този термин. Изобщо авторът е извършил мащабна и огромна по количество дейност по издирване на всички закони у нас, които уреждат понятието услуга – Закона за електронните съобщения, Закона за електронното управление, Закона за устройство на територията, Закона за частната охранителна дейност, Закона за здравето, Закона за адвокатурата, Закона за енергетиката, Закона за водите, Закона за регулиране на водоснабдителните и канализационните услуги, Закона за предоставяне на финансови услуги от разстояние, Закона за социалното подпомагане, Закона за обществените поръчки, Закона за данък върху добавената стойност, Закона за защита на потребителите и е извлякъл дефиницията на услугата съгласно всички тези закони, ако тя се среща в тях. Списъкът на българските нормативни актове се придружава от правната уредба в някои държави – Германия, Австрия и Русия. Изводът е, че има такова многообразие в дефинициите на понятието за услуга, че се налага да се извърши класификация на ДИУ. Те се подреждат в групи в зависимост от 4 вида критерии, които обаче нямат научен характер, защото следват спецификата на нормативните актове, а не някакъв научен извъннормативен елемент. Затова, независимо от огромния труд по

намирането на всички нормативни актове по ключовата дума „услуга“, класификацията на договорите не излиза много успешна и не дава възможност за научни изводи.

Затова по-нататък авторът си поставя за цел да направи собствен анализ на правната характеристика на ДИУ. Той го определя като двустранен, възмезден, вид договор за извършване на определена дейност. Впрочем това все още не е новост, защото в „Облигационно право“ още от 2001 г. аз съм изтъкнала тези негови черти. Освен това смятам за ненужно още един път да се връщаме към цитираните вече отменени нормативни актове, за да се разкрива правната характеристика на ДИУ, защото те не дават ново знание. Смятам че изводът на с. 52, че договорите за услуги се различават помежду си в зависимост от това, дали се уреждат от императивни или диспозитивни норми, както и дали за тях се прилагат специални закони или ЗЗД не допринася за тяхната правна характеристика като самостоятелен вид договор. А и след като е видно, че ДИУ се урежда в толкова много нормативни актове, как тогава да приемем, че е ненаименуван договор. Има противоречие в тези съждения. Обобщението, в което авторът посочва правната характеристика на договора, не следва от досегашното изложение. Той не е обосновал, защо договорът е комутативен, ненаименуван, консенсуален, престационен. Освен това в обобщението не са посочени всички характерни черти на ДИУ.

Глава втора е посветена на предмета и възнаграждението на ДИУ. Тук следва едно пространно изложение на понятието за услуга като предмет на договора. Отново на помощ идват законовите източници, в които се съдържат трите законови дефиниции – Законът за дейностите по предоставяне на услуги, Законът за данък върху добавената стойност, Законът за защита на потребителите. Трите знакови, емблематични дефиниции служат като ориентир на дисертанта, който обаче ги ползва за изследването на въведените от него „вътрешна“ и „външна“ страна на понятието „услуга“ – с. 62. Вътрешната страна характеризира услугата като функция, насочена към определена цел – задоволяване на индивидуална потребност, като дейност, която не съставлява прехвърляне на владение или вещ – с. 64. Външната страна на услугата я прави част от външните отношения между хората и изтъква на преден план ползата от извършването ѝ и нейната стойност. Услугата служи за задоволяване на човешка потребност. Този начин на разглеждане на услугата води и до разкриване на нейния трети обективен елемент – стойността на услугата, която се различава

от стойността на стоката като вещ и от стойността на парите като платежно средство.

Във втора глава са направени и разграничения между договора за услуга от една страна и договора за изработка, за поръчка и трудовия договор, от друга страна. Сравнението на правните признаци се прави с оглед обосноваване на правната характеристика на ДИУ. При сравнението с трудовия договор се изтъкват като разлики: работната сила в качеството ѝ на предмет на договора, йерархичната подчиненост на работника, различието в предназначението на двата договора.

Разликата с договора за поръчка се свежда до това, че предмет на договора за поръчка са само правни действия според автора. Разликата с договора за изработка е че услугата не е свързана със създаването на вещ.

Глава трета е посветена на сключването, действието и изпълнението на договора за извършване на услуга. Но дисертантът се задълбочава и решава да разгледа и преддоговорните отношения между страните по бъдещия договор. Тук бих поставила въпроса, дали е нужно да се разглеждат преддоговорните отношения, защото то има смисъл, само ако те показват съществена специфика спрямо преддоговорните отношения при другите видове договори, а лично аз се съмнявам в това. Освен това авторът не е посочил едно основно произведение по тази материя – монографията на Красен Стойчев. Същата оценка заслужава и изложението относно видовете принципи и принципът на договорната свобода – с. 149. Всички посочени от автора принципи са присъщи и на другите видове договори. Затова тяхното разглеждане не допринася за обосноваване на специфичните черти на ДИУ. Всъщност заслужават внимание разсъжденията на докторанта за основните принципи, но тяхното задълбочено разглеждане излиза извън пределите на темата на работата.

Не така стои положението при анализа на процедурите за сключване на договорите. След като се спира на понятието за процедура за сключване на договор, авторът определя два вида класификации на процедурите - първата е делението на общи правила за сключване на договори за услуги по чл. 13 и сл. ЗЗД, а втората е делението им на частноправни и публичноправни. Но вместо да насочи своето внимание към изследване на особените правила и на втория вид деление, той отново се спуска да описва общите правила за сключване на договори. Разкъсва се целостта на изследването, което според мен трябва да върви по линията на специфичните особености на сключването на договорите само за услуги. Освен това друго отклонение от видовете

процедури и тяхната специфика е разглеждане на страните по ДИУ. На базата на анализиране на наименованията, които те получават по отделните нормативни актове, докторантът стига до всеобщо приетите наименования „възложител“ и „изпълнител“. Излишно е според мен изложението относно изискванията за дееспособност и индивидуализиране на страните по договора за услуги, защото то е валидно за всички видове договори, а не само за разглеждания вид.

При разглеждане на действието на договора за извършване на услуги дисертантът започва отново с пространно изложение на общите положения на видовете права и задължения в договорните отношения. Според мен не е нужно да се повтаря това, което вече е казано многократно в нашата теория. Целта на работата е да се изтъкнат специфичните моменти в действието само на ДИУ. Сполучливо е разглеждането на задълженията на страните в контекста на делението на престациите на такива с еднократно изпълнение и на престации с трайно изпълнение, но, за съжаление, изследването приключва много бързо. Необходимо е да се изтъкнат правните проблеми при договорите за услуги с продължително изпълнение, да се разгледат въпросите на въздействието на промените с времето обстоятелства върху съдбата на правоотношенията, спецификата на изменението и прекратяването им, ролята на доверието като задължителен елемент на договора за услуги с продължително изпълнение, отликата на договора с продължително и периодично изпълнение и други специфични въпроси. Заслужава адмирации разглеждането на несъщинските задължения, но, за съжаление, авторът не е направил връзката им с института за забава на кредитора. Освен това има и други задължения, които биха могли да се причислят към несъщинските задължения – за информизиране на насрещната страна, за съобщаване на нововъзникнали обстоятелства, които по своята правна същност са също несъщински задължения.

В параграфа за изпълнението авторът отново използва изпитания от него подход – да описва вече казаното в теорията. Изследването върви през призмата на проследяване на извършването на услугата и плащането на възнаграждението във времето, субектния състав, мястото на изпълнението, но не се стига до някакви научни или научно –приложни изводи. Включването на договора за услуга в матрицата на изпълнението, което теорията е създала през годините за всички видове договори, не довежда до някакви научни резултати. Особено това важи за изпълнението на паричното задължение, което при разглеждания вид договор не се отличава от изпълнението на същото задължение при останалите видове договори. Работата би спечелила, ако няма отклонения от общото, а вниманието се

концентрира върху спецификата на изпълнението на договора за услуга. Единственият принос в тази част на работата е въвеждането за първи път на така нареченото „изпълнение чрез потребление“ – с. 197 и следващите, което е възможно при потребимите услуги. Интересно е хрумването на докторанта за делението на услугите на „потребими“ и „непотребими“, но за съжаление, то не е доразвито, а работата би спечлила много от това деление. Защото то има и непосредствено практическо значение. Би било добре то да намери отражение и в частите на разработката, посветени на неизпълнението, на договорната отговорност, на лошото изпълнение и вредите от него. Едно позадълбочено изследване на изпълнение/неизпълнение чрез потребление при продължителните договори за услуги би допринесло за увеличаване на научните качества на труда.

Считам за добро попадение разделението на анализа на две части – изпълнение, състоящо се от извършване на определени действия и тяхното приемане от една страна и изпълнение чрез потребление, при което извършването на услугата и нейното приемане съвпадат – с. 204. Правилно авторът отбелязва, че относно втория начин на изпълнение липсва правна уредба. Но дали е вярно, че след потреблението услугата се счита приета? Може би има такива услуги, които са извършени лошо и едва след изпълнението им чрез потребление се установява, че те са извършени частично или лошо, т.е. че има форми на неизпълнение. Изобщо на тази плоскост биха възникнали много интересни въпроси, които биха били предизвикателство за докторанта и би било желателно той да ги изследва позадълбочено.

В тази връзка бих направила една по-обща бележка. При договора за услуга възловият и най-интересен момент е съдържанието на престацията на изпълнителя. Авторът има задължението да разкрие нейната специфика, отликата ѝ от характерните престации на другите видове договори. Смятам, че задълбочаването му в паричното задължение на възложителя не е от същата значимост и не е трябвало да се поставят на една и съща научна плоскост.

По-нататък изложението продължава логично с неизпълнението. Тук отново се излиза извън коловоза на конкретното изследване, а се възпроизвежда голяма част от книгата на проф. А. Калайджиев в частта ѝ отнасяща се до неизпълнението. Смятам, че този подход обременява работата, прави я по-тежка в количествено отношение, но не спомага за нейното усъвършенствуване. Още повече, че има неверни констатации, като на с. 213 – „в доктрината е изразено становище, че под лошо изпълнение се разбира преди всичко недобросъвестното изпълнение“. Значение на

„недобросъвестно“ в гражданското право е друго и точно този израз е неподходящ за дефиниране на лошото изпълнение. Не знам в какъв контекст проф. Калайджиев го е използвал, но докторантът не е следвало да се позове безкритично на него. Има редица други автори, които са дали научна дефиниция на лошото изпълнение, но за съжаление докторантът не се е спрял на тях. От това е пострадал анализът му на особеностите на лошото изпълнение при договора за услуги. Същото може да се каже и за изложението, посветено на обективната и виновната отговорност, договорната отговорност, понятието за имуществени и неимуществени вреди. Правилно се приема, че се дължи обезщетение и на неимуществените вреди и то е признато и от законодателя, но за съжаление изследването не се е задълбочило в анализа на трите законови текста, за които се споменава, нито се привежда някаква съдебна практика по тях. Много бегло е отбелязано какво е противоположност, причинна връзка в договорната отговорност, т.е. всички елементи на основанието на договорната отговорност са сбити на една - две страници, не са цитирани други автори, освен Калайджиев, има пълно мълчание за причинната връзка. – с. 220

Подобен подход авторът използва и при разглеждане на правните последици от неизпълнението. Той използва постигнатото от правната теория относно общите положения на неизпълнението – форми, причини, правни средства за защита, като вмъква в тях термина „услуга“ и го приспособява към общите положения. Означава ли това, че неизпълнението на типичната престация при договора за услуги не показва никакви специфики, които са обусловени от самостоятелния характер на договора? Ако е така, нека да се направи този извод. Тогава няма да има нужда от специална правна уредба. Така например, не откривам нищо особено при приложението на стопанската непоносимост към договора за услуги. Ще се прилага очевидно чл. 307 от Търговския закон.

Липсата на смелост на докторанта да защити собствено виждане проличава в изследването на неоснователното обогатяване в случаите на договор за услуги. Правилно той приема искът да се основава на чл. 55, ал. 1 ЗЗД, но за всеки случай препоръчва и втори евентуален иск по чл. 59 ЗЗД, ако не се уважи главният иск. Като аргумент се изтъква липсата на тълкувателно решение. Това заключение може би е полезно за адвокатската практика, но не и за науката. Аргументът на докторанта определено няма научен характер и не допринася за обогатяването на теорията.

Дисертацията представлява цялостно изследване на договора за услуги. Цялостта на труда следва и от представянето на основанията за прекратяване – взаимно съгласие, срок, смърт на изпълнителя, изпълнение, разваляне,

едностранно волеизявление на всяка от страните при безсрочните договори. Смятам, че тук изложението е трябвало да се задълбочи, като се отчетат особеностите при продължителните договори за услуги и специфичните основания за тяхното прекратяване – отпадане на доверието, промяна на обстоятелствата, възникване на важни причини.

Глава пета има за предмет специалните договори за извършване на услуга, които поради тяхното многообразие, авторът е класифицирал в различни групи според критериите полза за субектите – адресати по ЗОП, полза на имуществото на правните субекти, договори, свързани с човешката личност. Лично аз не смятам, че това са някакви научни критерии и ако такива липсват, не виждам защо е била необходима тази класификация и с какво тя би обогатила теорията. Посочените критерии не са характерни само за ДИУ, а могат да се използват и при групирането на всички други договори. Но заслужава поощрение стремежът на автора да обхване всички договори, които са уредени в специални закони в някаква степен или поне са споменати.

Дисертацията завършва с обстойно заключение, в края на което се правят предложение за допълване на ЗЗД с нова глава девет а със заглавие „договор за извършване на услуга“ и са представени текстовете на новите разпоредби.

Докторантът има 4 публикации по дисертацията – две в „Общество и право“ и два доклада, изнесени на научни конференции и публикувани от издателството на УНСС.

Изводи

Научна новост:

Дисертацията е първият цялостен труд, посветен на договора за извършване на услуги. В него са обхванати всички закони, проблеми, направени са предложения за създаване на нова правна уредба.

Оригинално е определянето на понятието „услуга“, което обогатява нашата облигационноправна теория и създава условия за дискусии и нови предложения, които ще усъвършенстват съдържанието на това понятие.

Научно-приложни приноси

1. Концентрация на всички нормативни актове, които в една или друга степен засягат понятието за услуга;
2. Предлагане на не малко на брой класификации и класификационни критерии на видовете договори за услуги

3. Разграничаване на СИУ от други сходни договори, което ще допринесе за правилното приложение в съдебната практика
4. Дефиниране на договора за услуги, определяне на правната му характеристика, правата и задълженията на страните, изпълнение, неизпълнение, прекратяване, т.е. разкриване на всички страни на договор, който няма правна уредба в ЗЗД и по този начин трудът спомога на практикуващите юристи да се ориентират при сключване и формулиране на съдържанието на този вид договор и при решаване на спорове, произтичащи от него.

Няколко забележки:

1. Научното съчинение би спечелило от съкращаване описателността на общоизвестни и „смляни“ вече в теорията общи положения. Те трябва да се сведат до минимум, за да може да блесне мисълта на автора и да изпъкнат специфичните черти на ДИУ.
2. По-малко класификации на договорите, защото законодателят ни, когато е въвеждал един или друг вид договор, се е ръководил от ненаучни, практически критерии. Трудно е да се види наука в конюнктурни законови разрешения.
3. Има много бележки под линия, но те са обикновени цитати на един и същи автор – напр. на Голева и на Калайджиев. И тук е необходима по-голяма концентрация. Изобщо общата ми бележка по съчинението е, че изложението следва да бъде по-сбито, научната нишка да не се движи по криволенето на една разпръсната и несистематизирана законова материя. Правната наука не е слуга на законодателството, а трябва да се превърне в негов пътеводител.

В заключение считам, че дисертационният труд „Договор за извършване на услуга“ съдържа научни или научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания. Той е подготвен чрез задочно обучение в получила акредитация от НАОА докторска програма на УНСС. Докторантът е магистър по право. Затова давам положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да вземе решение за предоставяне на докторанта Константин Стойчев Белев

образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6 „Право“, научна специалност „гражданско и семейно право“.

23.12.2019 г.

Рецензент:
Проф. д-р Поля Голева)